МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

# СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Колективна монографія

Умань
2024

УДК 364.4:355.48] (477-651.2:470-651.1),,2022/…’’(02)
С69

**Рецензенти:**

*Каркач Андрій Володимирович,* доктор філософії з соціальної роботи, Заступник голови ради з питань діяльності виконавчого органу - начальник Управління соціального захисту населення Подільської районної у м. Полтаві ради;

*Кравченко Оксана Олексіївна,* доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

*Сайко Наталія Олександрівна*, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

*Сейко Наталія Андріївна*, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка.

*Рекомендовано до друку вченою радою*
*Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*
*(протокол №20 від 28 травня 2024 р.)*

**Соціальна** робота в умовах російсько-української війни : кол. моногр.
С69 / Ірина Албул, Олена Балдинюк, Ольга Матрос, Максим Скочко; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Київ, 2024. ФОП Ямчинський О.В., 2024,. 200 с.
ISBN 978-617-8171-68-1

Монографія є своєрідною відповіддю на виклики для українського суспільства, зумовлені російською агресією. У праці значну увагу присвячено особливостям соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в умовах збройного конфлікту, зокрема розкрито нормативно-правову базу соціального захисту ВПО, проаналізовано їхні права та обов’язки, досліджено шляхи забезпечення реалізації прав ВПО на соціальну допомогу; висвітлено державну та громадську підтримку ВПО, запропоновано форми та методи оптимізації соціальної підтримки ВПО в умовах збройного конфлікту, який триває. Окремо проаналізовано стан військової соціальної роботи в Україні, розкрито роль соціального працівника в соціально-психологічній допомозі військовослужбовцям та членам їх сімей. Особливого значення набуває інформаційна безпека в умовах воєнного стану, зокрема досліджено загрози та визначено стратегічні цілі у сфері інформаційної безпеки України.

Монографія буде корисною для практиків в галузі соціальної роботи, представників органів влади, дослідників соціальних проблем в Україні та світі.

**УДК 364.4:355.48] (477-651.2:470-651.1),,2022/…’’(02)**

ISBN 978-617-8171-68-1

© Авторський колектив, 2024

## ЗМІСТ

**ПЕРЕДМОВА**..... 4

**РОЗДІЛ 1. НОРМАТИВНО - ПРАВОВА БАЗА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ**.... 6

1.1. Права та обов’язки внутрішньо переміщених осіб..... 6

1.2. Забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб на соціальному допомогу..... 13

**РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**..... 42

2.1. Теоретичний аналіз підходів до соціальної роботи з вимушеними мігрантами із зони військового конфлікту.... 42

2.2. Державна та громадська підтримка ВПО..... 55

2.3. Форми та методи оптимізації соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах триваючого збройного конфлікту..... 88

**РОЗДІЛ 3. ВІЙСЬКОВА СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УКРАЇНІ**..... 108

3.1. Основи військової соціальної роботи в Україні: суть та структура..... 108

3.2. Роль соціального працівника в соціально-психологічній допомозі військовослужбовцям та членам їх сімей..... 114

3.3. Надання соціальних послуг військовослужбовцям в умовах війни..... 121

**РОЗДІЛ 4. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**..... 147

4.1. Інформаційна безпека та культури в умовах війни..... 147

4.2. Стратегічні цілі у сфері інформаційної безпеки України.... 152

4.3. Загрози у сфері інформаційної безпеки..... 167

**ДОДАТКИ**..... 188

## ПЕРЕДМОВА

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року спричинило нову хвилю вимушеної зміни місця проживання мільйонами українських громадян, які рятуючи своє життя і членів сім'ї змушені були переміститися в пошуках безпечних куточків та адаптуватися в нових реаліях сьогодення.

Майже половина населення України зазнала суттєвих потрясінь – люди були змушені переселитися у інші безпечніші області України чи за кордон, а хтось не зміг вибратись через окупацію рашистами або через знищену дорожню інфраструктуру чи недостатню кількість ресурсів для цього. Це новий виклик для нашої країни, тож важливо розуміти, як оптимально організувати підтримку таких людей у воєнний період

За таких умов внутрішньо переміщені особи потребують особливої уваги і допомоги зі сторони держави, небайдужих громадян, громадських організацій та міжнародної спільноти.

Вимушено переміщені особи (ВПО) потребують матеріальної, фінансової, соціально-педагогічної і психологічної допомоги та підтримки. Ситуація постійного стресу, зумовленого вимушеним від'їздом з постійного місця проживання, порушення стабільності та звичного стану життя, втрата годувальників, друзів, родичів, позбавлення батьківської турботи негативно впливає на особистість. Найгостріше ця ситуація сприймається дітьми, які психологічно чутливі до травмуючих ситуацій.

Складне становище провокує виникнення відчуття дискомфорту, зниження соціальної активності та самооцінки, зростання тривожності, агресивності, появи негативного ставлення до інших. Саме тому проблема соціальної роботи з вимушеними переселенцями та їх сім'ями є не тільки політичною, а й соціальною, і вимагає комплексної соціально-педагогічної роботи з використанням особливих ресурсів для її розв'язання, зокрема, полегшення соціального становища вимушених переселенців та їх сімей.



У зв'язку з широкомасштабною агресією російської федерації проти нашої держави, оголошенням загальної мобілізації, збільшенням в рази чисельності підрозділів Сил оборони України відповідно до потреб воєнного стану зросла і необхідність посилення соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми родинами.

До початку російської агресії соціальна робота з військовослужбовцями та членами їхніх сімей здійснювалась відповідно до потреб і умов особливого періоду, однак не воєнного стану. Призов на військову службу військовозобов'язаних та резервістів суттєво збільшив потребу в соціальному захисті як військовослужбовців, так і членів їхніх родин – переважно непідготовлених до нових викликів життя, у тривалому відриві від своїх рідних, які встали на захист України.

Соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей – це питання, яке завжди на часі. На сьогодні соціальна підтримка персоналу Збройних Сил України розглядається як поєднання належного матеріального забезпечення та здійснення соціального супроводу, що реалізується шляхом надання соціальних послуг, таких як соціальна адаптація військовослужбовців та їхніх сімей до військового життя, нового підрозділу; представництво інтересів військовослужбовців в органах державної влади; консультації військовослужбовців та членів їхніх сімей з питань реалізації належних їм пільг і гарантій, соціальної реабілітації та адаптації — підготовки військовослужбовців до цивільного життя після звільнення з військової служби тощо.

2. Потрібно докладати особливих зусиль для забезпечення всебічної участі внутрішньо переміщених осіб в плануванні та здійсненні процесу їх повернення, переселення чи реінтеграції.

Принцип 29

1. Внутрішньо переміщені особи, які повернулися до своїх домівок або місць постійного проживання чи переселилися в будь-яку іншу частину країни, не підлягають дискримінації внаслідок їх переміщення. Вони мають право брати всебічну рівноправну участь у веденні державних справ на всіх рівнях і мають рівний доступ до державної служби.

2. Відповідні органи влади несуть обов'язок і відповідальність за надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, які повернулися і/чи переселилися, у поверненні їхнього майна та власності, які вони залишили або які у них були вилучені після їх переміщення. Якщо повернення такого майна і власності неможливе, то відповідні органи влади мають забезпечити або полегшити цим особам отримання належної компенсації або справедливого відшкодування в іншій формі.

Принципи, що стосуються повернення, переселення та реінтеграції

Принцип 30

Усі відповідні органи влади забезпечують та полегшують міжнародним гуманітарним організаціям та іншим відповідним сторонам під час виконання діяльності згідно їх мандатів оперативний і безперешкодний доступ до внутрішньо переміщених осіб з метою сприяння їх поверненню або переселенню та реінтеграції.



Наукове видання

# СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Колективна монографія

Видавець ФОП Ямчинський О.В.
03150, Київ, вул. Васильківська, 32
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 6554 від 26.12.2018 р.

Формат 60×84/16. Наклад 100 пр. Ум. друк. арк. 12,5. Зам. № 68.

Виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»
03150, Київ, вул. Васильківська, 32
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.